

# ეფრემ მცირის ლიტურგიკული მოღვაწეობის შესახებ

## About the Liturgical Legacy of Ephrem Mtsire

ლელა ხაჩიძე

Lela Khachidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

ჰუმანიტაზურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

*Faculty of Humanities*

**საკვანძო სიტყვები:** ეფრემ მცირე მარხვანი ახალი რედაქცია

**Keywords:** Ephrem Mtsire, Triodion, new redaction

ეფრემ მცირის მოღვაწეობამ მნიშვნელოვნად განსაზღვრა ქართული ფილოსოფიური და თეოლოგიური აზროვნების განვითარება. ეფთვიმე და გიორგი მთაწმიდელების მსგავსად, მან დიდი წვლილი შეიტანა ქართული სასულიერო მწერლობის ყველა დარგში. ეფრემ მცირის შემკვიდრეობა მეცნიერულია ამ სიტყვის თანამედროვე გაგებით. მისი მრავალი თარგმანი დღეისათვის მხოლოდ ნაწილობრივია შესწავლილი. განსაკუთრებით მცირეა ინფორმაცია ლიტურგიკის დარგში მისი მოღვაწეობის შესახებ.

ქართული ლიტურგიკული ხელნაწერების კვლევამ ნათელყო, რომ მნიშვნელოვანი ლიტურგიკული კრებულის ერთ-ერთი რედაქცია სწორედ მას ეკუთვნის.

ეს რედაქცია გიორგი მთაწმიდელის რედაქციის მარხვანთან კომპილაციითაა შედგენილი. ამასთან ერთად, ის შეიცავს მრავალრიცხოვან საგალობლებს, რომელთა უმეტესობა თავად ეფრემ მცირის მიერ უნდა იყოს თარგმნილი.

მარხვანის ამ ახალ რედაქციაში შესულია ყველა ტიპის საგალობლები, რომლებიც ხელახლაა თარგმნილი ბერძნულიდან. მათ შორისაა საგალობლები, რომელთა ავტორები ბიზანტიური სასულიერო პოეზიის თვალსაჩინო წარმომადგენლები არიან. მათ ქართულ თარგმანებს ხშირად ერთვის კომენტარები, რომლებშიც მითითებულია მათი ავტორი, მთარგმნელი, თარგმანის ხასიათი, ლიტურგიკული ფუნქცია; ზოგჯერ კი მითითებულია საგალობელის ქართულად თარგმნის შემკვეთებიც. მუშაობის ასეთი სტილი, ზოგადად, დამახასიათებელია ეფრემ მცირისთვის.

XVIII საუკუნის ქართველი მწერლისა და ისტორიკოსის - იოანე ბატონიშვილის ცნობით, ეფრემ მცირემ შექმნა დიდმარხვის მთელი პერიოდის განმავლობაში შესასრულებელი „სამწუხრო მსახურება“, რაც გულისხმობს მცირე ფორმის საგალობლების კომპლექტს. მარხვანის ამ რედაქციაში ეფრემ მცირის მიერ შეტანილი ძირითადი სიახლე სწორედ მცირე ფორმის საგალობლებია.

მარხვანის ეს რედაქცია შეიცავს 542 მცირე ფორმის საგალობელს, რომელთა ნაწილი გიორგი მთაწმიდელის რედაქციის მარხვანიდანაა გადმოტანილი, ნაწილი კი ახლადაა თარგმნილი ბერძნულიდან. ეს თარგმანები გამოირჩევა მხატვრული სრულყოფით. თითოეული მათგანი საგანგებო კვლევას მოითხოვს.

ეფრემ მცირის რედაქციის მარხვანი, საგალობლებთან ერთად, შეიცავს სამ მნიშვნელოვან ლიტურგიკულ განგებას, რომლებიც თავად ეფრემის მიერ უნდა იყოს თარგმნილი. ესენია დიდი სამშაბათის, დიდი პარასკევის და იოანე ნათლიმცემლის თავის კვეთის განგებები. ყველა მათგანი საყურადღებოა ლიტურგიკის ისტორიის კვლევისათვის.

ეფრემ მცირის რედაქციის მარხვანის გამოვლენა მთელი რიგი ქართული ხელნაწერების იდენტიფიკაციის საშუალებას იძლევა.

Ephrem Mtsire rendered a great service to the development of Georgian philosophical and theological thought. Like Euthymius and George the Athonites, Ephrem Mtsire displayed his skill in every branch of ecclesiastical literary work. Ephrem Mtsire's versatile activities are scientific by nature in the modern meaning of the word. His numerous translations have been investigated only partially. Particularly scarce is the information about his activities in the sphere of liturgy.

The study of Georgian liturgical manuscripts has made it evident that one of the redactions of important liturgical collections – “Triodion” – was compiled by him.

This redaction has been compiled with the “Triodion” by George the Antonite. At the same time, it contains numerous hymns, the majority of which must have been translated by Ephrem Mtsire.

The innovations connected with the new redaction of “Triodion” contain all kinds of hymns. Among them are hymns belonging to the outstanding representatives of Byzantine hymnography. To the Georgian translations of these hymns are added the titles in which the authors, translators, as well as the nature of the translation, the liturgical rule used while creating them and in some cases the names of the people who ordered them are indicated. Such kind of exactness is typical for Ephrem Mtsire.

According to 18th-century Georgian writer and historian Ioane Bato-nishvili, Ephrem Mtsire composed “vespers” to be performed throughout the entire Lenten period, which implies a collection of small-form hymns. The primary innovation Ephrem Mtsire brought about in this collection is the small-form hymns.

This collection contains 542 small-size hymns some of which entered from the “Triodion” under George Athonite’s redaction and others were translated from Greek. Their Georgian translations are perfect from the artistic point of view. To them are added liturgical services of Holy Thursday, Holy Friday and John the Baptist’s beheading, which made the important elements of the liturgy.

The identification of “Triodion” under the redaction of Ephrem Mtsire allows us to identify a number of Georgian manuscripts.